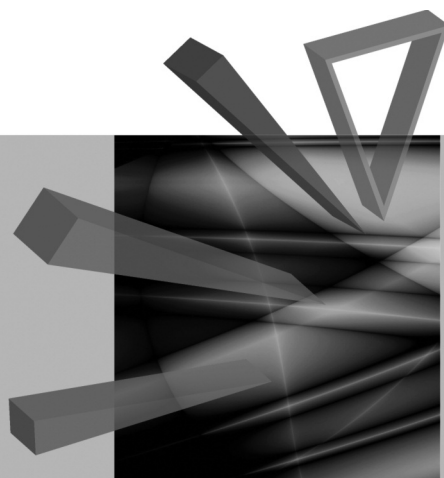

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanislaw Swadzba,
Grazyna Wolska, Urszula Zagora-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Lopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Renata Pęciak

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

DZIAŁANIA JEANA-BAPTISTE’A SAYA NA RZECZ INSTYTUCJONALIZACJI NAUKI EKONOMII

Streszczenie: Najczęściej osobę Jean-Baptiste’a Saya przywołuje się przy okazji dyskusji wokół prawa rynków. Raczej nieznane są jego działania na rzecz krzewienia nauki ekonomii. Artykuł stanowi syntetyczną prezentację dokonań tego francuskiego ekonomisty w zakresie szerzenia wiedzy ekonomicznej i instytucjonalizacji tej nauki we Francji. Przedstawiane zagadnienia nie omawiają najbardziej ważkich współczesnych problemów, jednak wskazują na znaczenie znajomości ekonomii wśród różnych grup społecznych, czego dowodził już na początku XIX wieku Jean-Baptiste Say.

Słowa kluczowe: Jean-Baptiste Say, ekonomia klasyczna, instytucjonalizacja ekonomii.

1. Wstęp

Jean-Baptiste Say (1767-1832) jest najbardziej uznanym francuskim reprezentantem ekonomii klasycznej i zwolennikiem liberalizmu ekonomicznego. Za sprawą Saya, który propagował liberalne podejście do życia gospodarczego, teoria ekonomii w takim ujęciu rozpowszechniała się nie tylko na gruncie francuskim, ale również w całej Europie. Jednak Say nie działał jedynie w obszarze teoretycznym. Swoje zainteresowanie nauką ekonomii przenosił na grunt empiryczny jako przedsiębiorca z sukcesem realizujący swoje przedsięwzięcie, pragnąc jednocześnie upowszechnić naukę ekonomii wśród społeczeństwa za pośrednictwem instytucji i ośrodków kształcenia.

2. Próby instytucjonalizacji ekonomii politycznej we Francji

Doktryna ekonomiczna XVIII wieku była ściśle związana z polityką, a zwłaszcza z administracją wyższego szczebla, której zamiarem było wprowadzenie koniecznych reform¹. We Francji dopiero w 1881 roku ekonomia polityczna przestała być dziedziną hermetyczną, wykładaną w nielicznych, odosobnionych katedrach, prze-

¹ P. Steiner, *L'économie politique et son histoire*, „Economies et Sociétés”, „Oeconomica”, Série P.E., octobre, 1997, no. 26, s. 145.

znaczoną dla wąskiego grona odbiorców. Proces popularyzowania ekonomii we Francji rozpoczął się w XIX wieku, a jednym z czołowych teoretyków stał się Jean-Baptiste Say. W głównej mierze dzięki jego zabiegom ekonomia polityczna została objęta nauczaniem. Był pierwszym wykładowcą ekonomii politycznej we Francji², a jego działalność jako wykładowcy przedmiotu między 1815 a 1832 rokiem przyczyniła się do upowszechniania nauki ekonomii.

Ekonomia polityczna stała się nauką na równi z naukami etycznymi i politycznymi, a stworzenie sekcji ekonomii politycznej w Akademii Nauk Moralnych było jedną z prób instytucjonalizacji tego przedmiotu. Jednak w 1803 r. działalność Akademii została zawieszona, ekonomia polityczna zaś została uznana przez Konsulat za dyscyplinę niebezpieczną. Deistyczne poglądy grupy Ideologów³, do której należał Say, a także ich nieufność wobec kościoła katolickiego (Say był wyznawcą liberalnego protestantyzmu) nadawały nauce ekonomii akcentu antyklerykalnego, ponadto charakterystyczne filiacje łączące kręgi promujące ekonomię polityczną z filozofią doby rewolucji sprawiły, iż środowisko polityczne dostrzegało w nauce ekonomii elementy wywrotowe. Dyscyplina ta była podtrzymywana i rozpowszechniana w opozycyjnym środowisku intelektualnym, a także w kręgach biznesowych propagujących wolną wymianę międzynarodową. Ówczesna Francja była krajem o silnej dominacji rolnictwa oraz o tendencjach agrarnych, z licznymi gałęziami przemysłu popierającymi protekcjonizm gospodarczy. Nowa dyscyplina nie była postrzegana jako analiza naukowa, ale jako teoria uzasadniająca pożądane trendy w polityce gospodarczej nielicznych środowisk biznesu.

Na polu politycznym i religijnym ekonomia polityczna została uznana za dyscyplinę wywrotową, na polu ekonomicznym zaś za przedmiot niebezpieczny. Dopiero od 1815 r., wraz z zaistniałymi zmianami związanymi z napływem tendencji liberalnych zarówno w życiu politycznym, jak i gospodarczym, nastąpił wyraźny postęp w promowaniu tej nauki.

Promocją nowej dyscypliny zajęły się w głównej mierze instytucje związane ze szkolnictwem. Celem prywatnej szkoły *Ateneum* założonej w 1781 r. było uzupełnienie szkolnictwa publicznego poprzez stworzenie „praktycznej szkoły nauk i konserwatorium sztuk i zawodów”⁴. Nauczanie ekonomii politycznej stało się tradycją szkoły praktycznie od początku jej istnienia. Od 1793 r. prowadzono kurs ekonomii,

² T. Sowell, *J.-B. Say*, [w:] E. John, M. Murray, N. Peter, *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, vol. 4, The Macmillan Press, London 1987, s. 249.

³ Szkoła Ideologów ukształtowała się we Francji po 1789 r., pod wpływem myśli Condillaca i Helvetiusa. Czołowym przedstawicielem grupy był Destutt de Tracy – twórca terminu *ideologia*, który oznaczał u niego naukę będącą swoistą analityką idei ogólnych, sprowadzającą je do prostych wrażeń zmysłowych powstających w mózgu i jako taka stanowiąc ona miała część przyrodoznawstwa i zastąpić tradycyjną metafizykę.

⁴ L. Le Van-Lemesle, *Promotion de l'économie politique en France au XIX siècle jusqu'à son introduction dans les facultés (1815-1881)*, „Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine”, april, 1980, s. 275.

a w kolejnych latach *Ateneum* stało się ośrodkiem polityki liberalnej, odgrywając rolę klubu liberalnego skupiającego opozycyjną inteligencję, wśród której znajdował się Benjamin Constant. Tutaj też w latach 1818-1819 i 1819-1820 Jean-Baptiste Say zainicjował nowy etap w swoim życiu – nauczanie ekonomii politycznej⁵. Specyficzna atmosfera miejsca, które przyciągało entuzjastów, ludzi pragnących spotkać i wysłuchać opinii znanych osobistości powodowała, że wykłady Saya cieszyły się ogromnym powodzeniem. Liczne źródła potwierdzają wielki sukces, jaki odnosiły jego zajęcia⁶. Do tego powodzenia przyczyniło się coraz szersze zainteresowanie nauką ekonomii, popularność samego Saya oraz forma i jakość wykładów prelegenta.

Początkowo, właśnie dzięki szkolnictwu prywatnemu, przedmiot ekonomii politycznej znalazł drogę „z gabinetu uczonego do katedry profesora”⁷. Choć wciąż jeszcze identyfikowany był z opozycją, nabierał jednak wydzwiku nauki praktycznej. Kolejnym krokiem do instytucjonalizacji ekonomii było przekształcenie muzeum techniki *Conservatoire des arts et des métiers* w wyższą szkołę, której celem było wdrażanie wiedzy naukowej w handlu i przemyśle. Say dowodził konieczności stworzenia katedry ekonomii. Stwierdzał, że propozycja tego rodzaju szkoleń skierowana była nie do robotników nabywających wiedzę podczas praktyki w warsztatach, ale przede wszystkim do przedsiębiorców, którym wiedza nabyta podczas praktyk nie wystarczała do efektywnego gospodarowania przedsięwzięciem. Obserwując zastane i powielane w pewnych grupach fałszywe pojęcia o prawdziwej istocie rzeczy, wskazywał dobitnie na nieznaną podstawowych praw rządzących ekonomią oraz na niski poziom wykształcenia w przedmiocie. Dzięki zabiegom Saya ekonomia stała się jednym z wykładanych przedmiotów. Istotnym problemem była jednak nazwa przedmiotu *ekonomia polityczna*. Ze strony władz istniały obawy, iż osoba prowadząca przedmiot, pochodząca spoza kręgów rządzących, a uznana za autorytet, może publicznie przeciwstawiać się działaniom rządu bądź też angażować się w rozgrywki polityczne. Przyjęto propozycję nazwy *ekonomia przemysłowa*, która nie implikowała konotacji politycznych. W grudniu 1820 r. Say wygłosił inauguracyjny wykład z ekonomii przemysłowej.

Trzecią instytucją, w której wprowadzono wykłady z ekonomii politycznej, również z inicjatywy Saya, była *Ecole Supérieure de Commerce de Paris* powstała w 1819 r. Dopiero w 1824 r., po wielu zabiegach Saya, stworzono katedrę historii i ekonomii przemysłowej, przekazaną pod pieczę młodego Adolphe’a Blanquiego.

Próby instytucjonalizacji przedmiotu ekonomii do 1830 r. nie przyniosły spodziewanych rezultatów. Ekonomia polityczna była przyjmowana raczej jako nauka

⁵ P. Steiner, *J.-B. Say et l'enseignement de l'économie politique en France (1816-1828)*, „Oeconomica” 1987, s. 79.

⁶ Ch. Compte, *Notice sur la vie et les oeuvres de J.-B. Say*, [w:] J.-B. Say, *Oeuvres diverses*, Otto Zeller, Osnabrück 1966; H. Say, *Notice sur la vie et les oeuvres de J.-B. Say*, [w:] J.-B. Say, *Oeuvres diverses*, Guillaumine, Paris 1848.

⁷ P.-L. Reynaud, *Les chaires d'économie politique en France*, „Revue des Deux Mondes”, décembre, 1964, s. 50.

techniczna przeznaczona dla praktyków niż jako oficjalna dyscyplina uczelniana. Rok 1830 wraz z monarchią lipcową przyniósł zmiany na arenie politycznej, a liberalne orientacje zmodyfikowały warunki upowszechniania ekonomii politycznej; nowy ład polityczny zrewidował dotychczasową postawę, w nowym porządku ekonomia nie była już dziedziną wywrotową. Promowanie ekonomii przez *Académie des Sciences Morales*, a także stworzenie katedry ekonomii politycznej w 1831 r. w *Collège de France* było próbą zaklasyfikowania ekonomii politycznej do rangi nauk społecznych. Niewątpliwie wielkim ukłonem ze strony władz w kierunku Saya było przekazanie w jego ręce katedry ekonomii politycznej w *Collège de France*, którą kierował aż do śmierci.

Znaczącą rolę w promowaniu ekonomii odegrało środowisko skupione wokół czasopisma *Le Journal des Économistes* popierane przez naukowe kręgi *Société des Economistes*, które pełniło rolę lobby w kampanii na rzecz promocji liberalnej ekonomii politycznej, a zwłaszcza koncepcji wolnej wymiany. Pomimo zabiegów w kierunku instytucjonalizacji nauki, dopiero początek lat 70. XIX wieku stał się momentem przełomowym: na niektórych wydziałach dyscyplina objęta została nauczaniem obowiązkowym.

3. Styl i przejrzystość formy wykładów Saya

Dla Saya charakterystyczny był styl wykładów dostosowany do publiczności oraz do zakresu przedmiotu w danej uczelni. Jego doświadczenie jako przedsiębiorcy pomogło mu w roli wykładowcy. Say był wykładowcą uważnym, konsekwentnym i przewidującym. Wolał oświecać niż uwodzić publiczność swoją erudycją, uznając jakość słuchaczy za istotniejszą od liczby, która *nota bene* zawsze była ograniczona. Say swoimi wykładami nie starał się oczarować publiczności, lecz nauczyć, wyłożyć przedmiot najlepiej, jak potrafił. E.L. Forget zauważyła, iż Say byłby świetnym wykładowcą, gdyby nie fakt, iż zawsze wygłaszał swoje wykłady z rękopisu, prawie czytając⁸. W istocie, w obawie przed nieprecyzyjnym wyrażeniem własnych myśli, przed dwuznacznością przedstawianego zagadnienia, Say wystrzegał się wszelkiej improwizacji, dlatego też wykłady, które przygotowywał z wyprzedzeniem, zawsze były przemyślane i dopracowane. Nigdy nie pozostawiał nic przypadkowi. Do wykładów w *Conservatoire* poszukiwał wyjaśnień, przykładów i zastosowań, które mogłyby być przydatne w różnych gałęziach przemysłu, uzasadniając w ten sposób nazwę przedmiotu ekonomia przemysłowa. W *Collège de France* natomiast wymowa jego wykładów była bardziej ogólna i filozoficzna⁹.

⁸ E.L. Forget, *The Social Economics of Jean-Baptiste Say. Markets and Virtue*, Routledge, London 1999, s. 18.

⁹ H. Say, *Introduction*, [w:] J.-B. Say, *Cours d'économie politique pratique*, Otto Zeller, Osna-brück 1996, s. 6.

Za jedną z powinności wobec nauki Say uznawał udostępnienie podstaw doktryny ekonomii, w której użyteczność społeczną głęboko wierzył, jak najszerzej publiczności. Nie przypisywał sobie stworzenia dzieła całkowicie oryginalnego, pamiętając przede wszystkim o swoim znakomitym szkockim poprzedniku i mentorze, za którego uważał Adama Smitha. Duma Saya, która przebijała gdzieś w jego dziełach, płynie z wkładu, jaki wniósł za pośrednictwem swoich dzieł w upowszechnianie ekonomii we Francji. Say nieustannie podkreślał olbrzymi wpływ, jaki wywarły na niego teorie Smitha zawarte w jego *Bogactwie narodów*¹⁰.

Szczególne znaczenie przywiązywał Say do sposobu formułowania i prezentowania myśli. Troska o przejrzystość i zrozumiałość formy była znamienne dla jego wykładów. Ta dbałość o formę stała się punktem wyjścia krytyki *Bogactwa narodów*, które stanowiło zdaniem Saya „rozległy chaos słusznych myśli, splątanych z wiedzą pozytywną”¹¹. Say zarzucał Smithowi brak jasności wykładu, a czasami brak metody. Długie dygresje, w które obfituje *Bogactwo narodów*, były z pewnością, według Francuza, pouczające, ale niepotrzebne w wykładzie zasad ekonomii.

Według Saya nauka ekonomii wymaga odpowiedniej metody wykładania i udowodnienia zasad. Niemniej ważna jest poprawna terminologia, jednoznacznie zdefiniowane pojęcia oraz jasne i nieskomplikowane formułowanie wypowiedzi. Taka procedura werbalizowania myśli pozwalała autorowi wykryć i relegować potencjalne błędy oraz nieścisłości w trakcie rozważań. Tak przedstawiona prezentacja czyniła z ekonomii doktrynę dostępną. Zdaniem Saya wykład dostępny nie był przeznaczony dla ludzi pozbawionych umiejętności czytania i pisania, niepotrafiących docenić walorów lektury, lecz dla osób zajmujących się tą dziedziną nauki bądź z przyczyn zawodowych, bądź z zamiłowania, jak również dla wszystkich oświeconych członków społeczeństwa bez względu na piastowane funkcje społeczne.

Pełny wykład, Traktat o ekonomii politycznej i Katechizm ekonomii politycznej to najważniejsze dzieła Saya, które prezentują w sposób bardziej lub mniej obszerny jego poglądy. Mimo że treść pozostała analogiczna, odróżniały je jednak styl i forma. Cel Saya w stworzeniu tak różnych konstrukcji wykładu ekonomii politycznej był jednoznaczny: rozpowszechnienie, tak ważnej w jego odczuciu, dyscypliny naukowej wśród możliwie najszerzego audytorium. Dotarcie do szerokiego grona odbiorców wydawało się możliwe tylko poprzez prostą ekspozycję zasad ekonomii, językiem jasnym i przejrzystym. Tytuły najważniejszych dzieł sugerują przyjęty sposób prezentacji, a także potencjalnych odbiorców. Say tworzył swoje dzieła ekonomiczne w odrodzonych kadrach społecznych, w których dominująca rola przypadała warstwie średniej. Wyraźnie zidentyfikowana burżuazja przemysłowa, w której Say widział rzecznika przyszłości ekonomicznej, społecznej i politycznej, miała być głównym odbiorcą jego prac¹².

¹⁰ J.-B. Say, *Lettre à Louis Say* [W:] J.-B. Say, *Oeuvres diverses*, Otto Zeller..., s. 545.

¹¹ J.-B. Say, *Traktat o ekonomii politycznej*, PWN, Kraków 1960, s. 26.

¹² P. Steiner, *L'économie politique comme science de la modernité*, [w:] J.-B. Say, *Cours complet d'économie politique et autres essais*, Flammarion, Paris 1996, s. 21.

Podstawowe dzieło Say zatytułował *Traktat o ekonomii politycznej, czyli prosty wykład sposobu, w jaki się tworzą, rozdzielają i spożywają bogactwa*. Przymiotnik „prosty” potwierdzał intencje autora i jego ambicje stworzenia pracy jasnej, przejrzystej i zrozumiałej dla wszystkich odbiorców, nie zaś jedynie dla znawców dyscypliny. Traktat wyraźnie skierowany był do warstwy średniej, która, jak pisał Say, daleka była od trosk ubóstwa i upojenia bogactwem; warstwy, która ma dość wolnego czasu, by spędzać go na podróżach, lekturze, obserwacji i refleksji, w której rodzi się oświecenie, a która zasila szeregi biurokracji¹³.

Pełny wykład praktycznej ekonomii politycznej. Dzieło przeznaczone, by przedstawić mężom stanu, właścicielom ziemskim i kapitalistom, uczonym, rolnikom, przemysłowcom, kupcom i generalnie wszystkim obywatelom ekonomię społeczeństw nosi tytuł znaczący i wyraźnie identyfikujący odbiorcę, którym znowu nie jest specjalista z dziedziny czy naukowiec, ale każdy obywatel zainteresowany zagadnieniami gospodarczymi. *Pełny wykład...* był owocem doświadczenia pedagogicznego. Say zakładał, że styl przypominający wykład ustny sprawi, że rozważania staną się przejrzystsze; bez tej przejrzystości mogłyby się wydawać abstrakcyjne czy trudne do zrozumienia.

Say nie oczekiwał, by każdy obywatel gruntownie poznał arkana dyscypliny ekonomii, uważał jednak, że każdy powinien dysponować elementarną znajomością tej dziedziny. Te zalecenia zainspirowały Saya do stworzenia dzieła, które byłoby prostym wyjaśnieniem podstawowych prawd ekonomii politycznej i dzięki któremu prawdy te stałyby się powszechne. Te intencje zrodziły pracę *Katechizm ekonomii politycznej, czyli prosta nauka, która przedstawia, w jaki sposób bogactwa są produkowane, dzielone i konsumowane w społeczeństwie*, w którym Say przybliżył elementarne zasady ekonomii, tworząc dzieło podręcznikowe¹⁴. O ile tytuł tej pozycji mógł wydawać się dyskusyjny (gdyż odwołuje się do wyznania wiary), o tyle jednak metoda pedagogiczna zaprezentowana w formie pytań i odpowiedzi była bardzo interesująca, choć mogą się pojawiać zarzuty właśnie wobec takiej formy wykładu. A. Wolfelsperger w przedmowie do *Katechizmu...* stwierdzał, iż taki rodzaj prezentacji nadaje pracy wyraz „bezsprzecznie dogmatyczny”, a Sayowi przypisuje „ton nieznośny sprzeciwu”¹⁵.

Styl francuskiego ekonomisty jest jasny, precyzyjny, a także zróżnicowany, zważywszy na heterogeniczność odbiorców jego dzieł. Można mu jednak zarzucić brak kunsztu pisarskiego Smitha czy zdolności analitycznych Ricarda. E. Talor zauważył, że dzieła Saya odznaczały się jasnością myśli i przejrzystością układu, zarzucał mu jednak brak dogłębnej analizy oraz powierzchowność niektórych rozważań¹⁶. Jak

¹³ J.-B. Say, *Traktat ...*, s. 72-73.

¹⁴ J.-B. Say, *Catéchisme d'économie politique*, Repères-Mame, France 1972, s. 32.

¹⁵ A. Wolfelsperger, *Introduction*, [w:] J.-B. Say, *Catéchisme ...*, s. 8.

¹⁶ E. Taylor, *Historia rozwoju ekonomiki*, t. 1, PWN, Poznań 1957, s. 93.

konstatawał J.A. Schumpeter¹⁷, „Powierzchność jest tym, co najpierw uderza czytelnika Saya”. Schumpeter położył jednak nacisk na rozróżnienie między powierzchownością w prezentowaniu idei a powierzchownością, która tkwi w samej idei. Historycy myśli ekonomicznej uznawali doniosły wkład Saya w rozwój nauki ekonomii, niemniej jednak często zarzucano mu brak rygoru analitycznego. Być może ta właśnie cecha sprawiła, że jako autor kilku poważnych i poczytnych dzieł był zrozumiały zwłaszcza dla czytelników niewprowadzonych w arkaana ekonomii¹⁸.

Ch. Comte zauważył, iż jasny, prosty i elegancki styl Saya sprawił, że lektura prac była przyjemna i niewątpliwie przyczyniła się do ich rozpowszechnienia¹⁹. K. Gide stwierdzał, iż *Traktat* Saya odznaczał się „jasnością wykładu, dobrą klasyfikacją i wzorowym uporządkowaniem przedmiotu”²⁰. J. K. Galbraith również doceniał uporządkowany sposób wykładów Saya, stwierdzając, iż poważanie, jakim się cieszył *Traktat*, przypisywano zwłaszcza „przystępniejszemu i popularyzatorskiemu stylowi”, choć, jak zauważał, w tym właśnie tkwiło niebezpieczeństwo²¹. Przejrzystość stylu Saya prowadziła do zarzutu, iż był on jedynie popularyzatorem Smitha.

Współczesny ekonomista francuski A. Wolfelsperger obserwuje w odniesieniu do nauk społecznych we francuskiej ideologii naukowej dwa aksjomaty: „to, co jest inteligentne, jest prawdziwe” oraz „to, co jest inteligentne, musi być wyrażone w języku trudnym”²². Say być może pojmował, że najczęściej za wirtuozerią formy kryje się trywialna idea, banalne stwierdzenie czy fałszywa prawda. Say zdaje się potwierdzać tę tezę, pisząc „Dobroduszni czytelnicy przypisują niezwykłą mądrość człowiekowi, który potrafiłby wymyślić coś, czego oni nie mogą zrozumieć; podczas gdy uporządkowane myśli takie, że zazębiają się one w sposób naturalny, i proste ich wyrażenie wydaje się im łatwe, tak że nie dostrzegają, iż jest ono wynikiem dobrego pomysłu i uporczywej pracy”²³. Prawdopodobnie gdyby Say wyraził te same poglądy, posługując się językiem niejasnym, bardziej symbolicznym, zyskałby większą sławę pośmiertną. Podobny styl mógłby, jak podkreśla Wolfelsperger z pewnym sarkazmem, oczarować literackie umysły niektórych ekonomistów. Powodzenie, którym cieszył się Say za swojego życia, być może dokonało się ze szkodą dla jego reputacji w oczach przyszłych pokoleń²⁴. W tym świetle rozprawy Saya przenika dbałość o zrozumiałość i przejrzystość, przez co autor może nie wydawać się oryginalny.

¹⁷ J.A. Schumpeter, *History of Economic Analysis*, Harvard University Press, New York 1954, s. 491.

¹⁸ R.R. Palmer, *J.-B. Say: An Economist in Troubled Times*, University Press Princeton, Princeton 1997, s. 4.

¹⁹ Ch. Comte, *Notice historique sur la vie et les oeuvres de J.-B. Say*, [w:] J.-B. Say, *Cours complet* ..., s. VI.

²⁰ K. Gide, *Zasady ekonomii społecznej*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1914, s. 21.

²¹ J.K. Galbraith, *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*, PWE, Warszawa 1991, s. 88.

²² A. Wolfelsperger, *Introduction*, [w:] J.-B. Say, *Catéchisme*..., s. 10.

²³ J.-B. Say, *Traktat* ..., s. 38.

²⁴ A. Wolfelsperger, *Introduction*, [w:] J.-B. Say, *Catéchisme*..., s. 7.

4. Dyfuzja dzieł Saya

W pierwszym wydaniu *Pełnego wykładu* z 1828 r. swoje dzieło Say pozostawił ocenie przyszłych pokoleń²⁵. Ufność Saya w tę ocenę nie była bezpodstawną, zważywszy na fakt, że jego prace były przyjęte z wielką uwagą we Francji, jak również szeroko publikowane za granicą. To zainteresowanie pismami Saya, któremu towarzyszyły liczne publikacje w XIX wieku, zdecydowanie przygasło, zwłaszcza w porównaniu z autorami klasycznymi, takimi jak Smith, Malthus czy Ricardo. Pierwsza edycja *Traktatu o ekonomii politycznej* z 1803 r. była przyjęta z zainteresowaniem i spotkała się z wielkim sukcesem. Bez względu jednak na wpływ, jaki wywarł na publiczność, prawdziwą popularność zdobył Say w pierwszych latach Restauracji. Druga edycja *Traktatu*, z powodu rozbieżności poglądów między autorem a Pierwszym Konsulem, możliwa była dopiero w 1814 r. Kolejne publikacje najważniejszego Sayowskiego dzieła pojawiały się bez przeszkód w latach 1817, 1819 oraz 1826 r. Podobnie trzy edycje *Katechizmu ekonomii politycznej* w 1815, 1821 oraz w 1826 r. i w latach 1828-1829 *Pełny wykład praktycznej ekonomii politycznej*. Mimo braku informacji dotyczących nakładu ostatnich edycji *Traktatu*, można przypuszczać, iż był on dużo wyższy niż w przypadku pierwszych publikacji²⁶.

Say był autorem, który pisał, ale również, sprzedawał swoje dzieła, czerpiąc z tego korzyści materialne. We Francji jego dzieła były czytane, jego teoria poważana, a osoba Saya powszechnie szanowana. Należy również wspomnieć o wpływie, jaki wywarł Say i jego dorobek za granicą kraju. Przekłady prac Saya, począwszy od pierwszej publikacji *Traktatu* w 1803 r. do początku lat 30. XIX wieku, kiedy po raz pierwszy przetłumaczono *Cours complet*, pojawiły się niemal w całej Europie Zachodniej. Na ogólną sumę 53 najważniejszych publikacji zagranicznych Saya złożyły się: 22 *Traktaty*, 17 *Katechizmy*, 4 *Listy do Malthusa*, 6 *Pełne wykłady* i 4 *De l'Angleterre et des Anglais*.

Analizując pojawianie się tych przekładów, dostrzec można kilka etapów między rokiem 1803 a 1836. Pierwszy etap, między 1803 a 1814 rokiem, w którym dokonano zaledwie trzech przekładów *Traktatu* (1 w Niemczech i 2 w Hiszpanii). Drugi etap, w latach 1814-1821, stanowiący punkt zwrotny w twórczości Saya wychodzącego z cienia, w który odsunęła go nieugiętość poglądów rozbieżnych z poglądami Pierwszego Konsula. Po tym etapie, który stał się prawdziwą erupcją popularności Saya, nastąpił krótki okres stagnacji poprzedzający trzeci etap, najbardziej intensywny w przekłady i publikacje. Ten ostatni etap w rozpowszechnianiu dzieł Saya, przypadający na lata 1824-1836, był bardzo istotny, nie tylko z uwagi na dużą liczbę przekładów. W latach 1824-1825 coraz większą rolę na międzynarodowym forum zaczęła odgrywać szkoła ricardiańska. W tym też okresie Say coraz wyraźniej

²⁵ J.-B. Say, *Cours complet ...*, s. 56.

²⁶ E. Harpaz, *Le Censeur européen, histoire d'un journal quotidien*, „Revue des Sciences Humaines” 1964, s. 232.

kwestionował niektóre teorie Ricarda. Teoria Saya stała się alternatywą dla ricardiańskiego punktu widzenia.

Analiza publikacji Saya wskazuje, że szczególnie podatne na teorię Saya były Niemcy oraz Hiszpania, natomiast w państwach takich jak Szwecja, Dania czy Grecja publikacja dzieł francuskiego ekonomisty nie spotkała się z szerokim przyjęciem. W Anglii okres między rokiem 1816 a 1821, w którym pojawiły się przekłady dzieł Saya, był stosunkowo krótki. Najbardziej prawdopodobną przyczyną impasu w dyfuzji Sayowskich dzieł pozostaje fakt, że brytyjscy odbiorcy dzieł Saya docierali do licznych publikacji anglojęzycznych pochodzących ze Stanów Zjednoczonych, gdzie przekład *Traktatu* doczekał się najliczniejszych wydań. Należy również pamiętać, że dziewiętnaste stulecie było czasem, w którym język francuski był uznawany za powszechny element przenikania wiedzy i kultury. W ojczyźnie Ricarda, obok anglojęzycznych, pojawiły się francuskojęzyczne wydania *Katechizmu*, *Listów do Malthusa* oraz *De l'Angleterre et des Anglais*.

Również polska doktryna ekonomiczna znalazła się pod silnym wpływem teorii Saya. Już w 1815 r. Ksawery Szaniawski przetłumaczył *Katechizm ekonomiczny*, w 1822 r. Damazy Dzieżożyński dokonał przekładu *Wykładu ekonomii politycznej*²⁷, a w 1829 r. ukazały się *Listy do Malthusa* w przekładzie Stanisława Budnego²⁸.

5. Podsumowanie

Say pozostawał otwarty na teorie współczesnych mu ekonomistów, polemizował z nimi, niekoniecznie przyjmując ich poglądy. Wśród panujących poglądów usiłował znaleźć jednomyślność, która mogłaby się stać poważnym argumentem w przekonaniu tych wszystkich, którzy podważali naukowy status ekonomii politycznej²⁹.

Pośród ekonomistów klasycznych epoki Saya wyróżnia szczególne podejście do propagowania doktryny ekonomii politycznej. Ekonomista francuski zarówno w swojej twórczości, jak i działalności zawodowej jako wykładowca ogromną wagę przywiązywał do upowszechniania nowej dyscypliny naukowej. U podstaw dyfuzji dzieł Saya znaleźć można dwa aspekty: aspekt pedagogiczny, którego celem było popularyzowanie dyscypliny *sensu stricto*, oraz aspekt ideologiczny, z założenia propagujący naukę ekonomii w jego własnym ujęciu. Warto jednak podkreślić rolę, jaką odegrał francuski klasyk w popularyzowaniu i instytucjonalizacji nauki ekonomii.

²⁷ Data publikacji jest sporna, jedne źródła podają rok 1821 – A. Łukaszewicz, *Z zagadnień teorii ekonomicznej w pracach Wawrzyńca Surowieckiego*, „Ekonomista” 1956, nr 4, s. 132; inne rok 1822 – L. Guzicki, S. Żurawicki, *Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej*, PWE, Warszawa 1969, s. 102.

²⁸ L. Guzicki, S. Żurawicki, wyd. cyt., s. 102.

²⁹ P. Steiner, *The structure of Say's economic writings*, „The European Journal of the History of Economic Thought”, summer, 1998, s. 234.

Literatura

- Forget E.L., *The Social Economics of Jean-Baptiste Say. Markets and Virtue*, Routledge, London 1999.
- Galbraith J.K., *Ekonomia w perspektywie. Krytyka historyczna*, PWE, Warszawa 1991.
- Gide K., *Zasady ekonomii społecznej*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1914.
- Guzicki L., Żurawicki S., *Historia polskiej myśli społeczno-ekonomicznej*, PWE, Warszawa 1969.
- Harpaz E., *Le Censeur européen, histoire d'un journal quotidien*, „Revue des Sciences Humaines” 1964.
- John E., Murray M., Peter N., *The New Palgrave: A Dictionary of Economics*, vol. 4, The Macmillan Press, London 1987.
- Le Van-Lemesle L., *Promotion de l'économie politique en France au XIX siècles jusqu'à son introduction dans les facultés (1815-1881)*, „Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine”, april, 1980.
- Lukaszewicz A., *Z zagadnień teorii ekonomicznej w pracach Wawrzyńca Surowieckiego*, „Ekonomista” 1956, nr 4.
- Palmer R.R., *J.-B. Say: An Economist in Troubled Times*, University Press Princeton, Princeton 1997.
- Reynaud P.-L., *Les chaires d'économie politique en France*, „Revue des Deux Mondes”, decembre, 1964.
- Say J.-B., *Catéchisme d'économie politique*, Repères-Mame, France 1972.
- Say J.-B., *Cours complet d'économie politique et autres essais*, Flammarion Paris 1996.
- Say J.-B., *Cours d'économie politique pratique*, Otto Zeller, Osnabrück 1996.
- Say J.-B., *Oeuvres diverses*, Guillaumine, Paris 1848.
- Say J.-B., *Oeuvres diverses*, Otto Zeller, Osnabrück 1966.
- Say J.-B., *Traktat o ekonomii politycznej*, PWN, Kraków 1960.
- Schumpeter J.A., *History of Economic Analysis*, Harvard University Press, New York 1954.
- Steiner P., *J.-B. Say et l'enseignement de l'économie politique en France (1816-1828)*, „Oeconomica” 1987.
- Steiner P., *L'économie politique et son histoire*, „Economies et Sociétés”, „Oeconomica”, Série P.E., octobre, 1997, no. 26.
- Steiner P., *The structure of Say's economic writnigs*, „The European Journal of the History of Economic Thought”, summer 1998.
- Taylor E., *Historia rozwoju ekonomiki*, t. 1, PWN, Poznań 1957.

JEAN-BAPTISTE SAY'S ACTIONS FOR INSTITUTIONALISATION OF ECONOMICS

Summary: Jean-Baptiste Say is very often recalled because of the market law discussion. His actions for spreading economics are mostly unknown. The article is a consistent presentation of the achievements of this French economist within the scope of economics propagation and institutionalisation of economics in France. Presented problems do not discuss the most important modern problems but indicate the significance of economics knowledge among different social groups, which was proved at the beginning of XIX century by Jean Baptist Say.

Keywords: Jean-Baptiste Say, classical economics, the institutionalization of economics.